

ԱՇՈՒՂԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ—ՔՆՆԱԿԱՆ ՀԱՅԵԱՑՔ

Դ. ԼԵՒԹԵԱՆԻ

ԴՐԵՎՆԱՐՔ

Ի՞նչ է աշուղը, աշուղ բասի ծագումը և նշանակութիւնը.

I ԱՇՈՒՂԻ ՊՈՅՄՈԿՆ ԹՐԱՇՆԵՐՈՒՄ

Ա. Օրոշ ուժեցի հզ. ա. Յունաց և Հռոմայեցւց մէջ. բ. Արեւելիան ազգերի մէջ.—Հրէաստան, Արարիա, Պարսկաստան, Տաճկաստան. գ. Արևմուտքում.—Գերման, Ռուման, և սլավոն ազգեր։
Բ. Հայոց հզ. ա. Հին յրջան.—Ակիզը Հայ աշըդութեան և Գողթան երգեր. բ. Միջին յրջան.—տաղասացների դարը. գ. Նոր յրջան.—Հայ աշըդութեան վերաստեղծումը. դ. Նորագոյն յրջան.—Աշուղները մեր ժամանակում. (Յաւելուած)։

II ԱՇՈՒՂՆԵՐԻ ՆՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. Աշուղ ուժեց. ա. Որպէս բանաստեղծ. բ. Որպէս երաժիշտ. գ. Որպէս երգիչ. դ. Որպէս գերասան—զեկամագէօռ։
Բ. Աշուղ գրու. ա. Հայ աշուղական գրական գպրոցներ. բ. Տիսուր բրամագրութիւն և աշխարհային թախիծ. գ. Աշուղի դափառ և բարեկանական գրականութիւնը. դ. Աշուղի դափառ և բարեկանական գրականութիւնը։

Գ. Աշուշը հասարակության գործիչը. ա. Աշուղը և ժողովուրդը. բ. Աշուղի խոշոր ծառայութիւնները՝ մայրենի լեզուն. երգ ու եղանակի ստեղծումն ու տարածումը. ազգային շարժումներ. մտաւոր հոսանք:

III ԸՆԹԱԿՈՒՅԹՆ ՌԹՈՒԵՍՔ

Ա. Տեսաբիւն ոշուշուն բանականաբեն. ա. Լեզուն, ոճը, դարձուածները. (աշուղական և ժողովրդական երգի տարրերութիւնը). բ. Տաղաչափութիւն. ձեռ, տուն, տող, չափ, ոսք, փանկ, յանդ. գ. Երգերի տեխնիքական կազմութիւնը և անունները:

Բ. Աշուշուն հրանու. ա. Բանաւոր.—իմպուլֆասիօն (յանկարծախօսութիւնը). մուհամմա, զաւեշտ, բանակոփե. բ. Գրաւոր.—Ընդդիմախօսութիւն, գրաւոր վեճ, նամակագրութիւն:

Գ. Աշուշուն գործի լեզու. ա. Թերականական տեղեկութիւններ. բ. Երգեր այդ լեզուով:

Դ. Աշուշուն էշանից ու էշանուն գործիներ. ա. Խրաբանյալուր գործիքի նկարը, նկարագրութիւնը և պատմական տեղեկութիւններ. բ. Ո՞րո՞նք են բուն հայկական գործիքները:

IV ԸՆԹԱԿՈՒՅԹՆ ԿԵՐՆԵՔ

Ա. Աշուշը բան իրա. ա. Նրա ներքին աշխարհ. բ. Աշուղի սէրը. գ. Աշուղի հաւատը:

Բ. Աշուշը հասարակության մեջու. ա. Բարձր դասակարգի աշուղներ (պարատական կեանք). բ. Միջին դասակարգի աշուղներ, (Սրճարանային կեանք). (Հայ սրճարանի նկարագրութիւնը). գ. Ստորին դասակարգի աշուղներ, (թափառական կեանք). (Սագանդարների մասին). դ. Փողոցային ծաղրածու խեղկատակ երգիչներ, ժոնդիքներ. ե. Աշուղը սականզարների համբարում:

Վեցին իստ. Հայ ուշուշուն ողովոյաց:

Հայ ոշուշուն գրամմարտիւն:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՈՒԹԻՒՆ

§ 1 ԽԵՆՀ է աշուղը.

ԽԵՆՀ տեղից է ծագել աշուղ բառը և խկապէս աշուղ առաջի ԲԻՆ պէտք է համարնալ:

Արարերէն հետեւալ համանման բառերը կամ—

ԱՇԳ—սէր, իզձ, փափագ, տենչ.

ԱՇԻԴ—տարփաւոր, խանդակաթ.

ԱՇՐԳ—սիրահար, տարփածու.

Ահա այս աշըդ շնչառ բառն խկապէս կարող է ծառայել մեր հարցին որպէս ճիշտ պատասխան—աշըդ=սիրահար, ժողովուրդը՝ ինչպէս և իրենք աշուղները՝ առուժ էնին աշըդ կամ աշըդ, խոկ յետոյ արդէն գրական լեզում ուշից առաջի իւր համանիշ բարենշյան ռութին, ստացուել է աշուղը ը, իսկ թէ ինչու արարերէն բառը գարձաւ տիրապետողը, այդ հազիւ թէ բացատրութեան կարօտ լինի, Արարիան՝ արելեան ազգերի գեղարուեստի, բանաստեղծութեան ու երգի այդ խոսլիան՝ մտաւորապէս բարձր կանգնած լինելով իւր հարևան ժողովուրդներից, զօրեղ ազգեցութիւն ունեցաւ ամբողջ մասմենգական աշխարհի վերայ՝ որ և այնակ ապրող հայերի վերայ, Թիւրքիան տուեց իւր հռչակաւոր ժողովրդական բանաստեղծերի հերիշները—աշըդները ու նրանց երգերի ու եղանակների տարածուելով, հայերի մէջ էլ ընդունուեց ու սովորական գարձաւ աշըդ կամ աշուղ անունը, համելով ՓոքրԱսիա և Անդրկովկաս, իսկ մինչև ժԶ-րդ դարի վերջները հայոց մէջ աշուղ բառի նշանակութիւնն ունէին զի պատահան, դուսան, բան արար, ատղասաց, իսաղ հանող, իսաղ կապող և առ բառերը, Բայց այս խօսքերից և ոչ մէկը այնպէս լաւ չի բնորոշում աշուղը և լինելը, ինչպէս հէնց ինքը աշուղ բառը—սիրահար, Սկզբում բոլոր աշուղներն էլ համարեան սիրահարուած մարդիկ են եղել, այսինքն աշուղ է գարձել այն պատահին կամ երիտասարդը, որ սիրահարուել է ու մնեց մասամբ անբախտ եղել սիրոյ մէջ, ընկել է սար ու ձոր, իրենից շարադրելով երգեր ու ե-

դանակները։ Մինչև հիմա էլ աշուղական երգերի մէջ պատահում ենք՝ թէ «Աղջիկ», ես աշուղ եմ զառել քու սիրուն։ Այսպիսի ըսկիզը և նշանակութիւն ունենալուց յիսոյ աշուղը ժամանակի ընթացքում լայնացնում է իւր մոքի նորիքօնը, կազմակերպում է մի առանձին արուեստ և աշըզութիւնը դանում է մի առանձին պարապմունք՝ պրոֆեսիա, վերջում արդէն առաջ բերելով մի համայնք, մի հասարակութիւն։ Ուրեմն ներկայումս աշուղ ասելով պէտք է հասկանալ ժողովրդի մէջ ծնուած ու մնուած այն մարդուն, որ և՛ նուազում է, և՛ երգում է, և՛ երգեր ու եղանակներ հեղինակում։ Տարածում է ժողովրդի մէջ իւր մոքերը և հասարակութեան ու ամբոխի համար մի քարողիչ՝ մի ուսուցիչ հանդիսանում Բացի այս, այդ բանաստեղծ—երգիչ—երաժիշտը պէտք է լաւ ծանօթ լինի աշուղական արուեստին, այն գժուարին ու բարդ արուեստին, որի մասին խօսելու ենք մեր տեսութեան Դ. մասում։